21
(3584)
21. 10. 2022
Cena 0,40 €

НОВЕ ЖИТТЯ

DVOJTÝŽDENNÍK RUSÍNOV-UKRAJINCOV SR • ДВОТИЖНЕВИК РУСИНІВ-УКРАЇНЦІВ СР

Ювілейний Фестиваль духовної пісні

Нарешті, після трьох років у Снині відбувся ювілейний 30 Фестиваль духовної пісні, який заснував тодішній Союз русинів-українців Чехо-Словацької Федеративної Республіки, як один з перших фестивалів такого роду в країні. Метою фестивалю є розвиток християнських національних традицій та поглиблення дружби та любові між людьми доброї волі, збагачуючи таким чином культурне життя міста та цілого регіону.

▲ *Під час прийому у приматорки Снини.*

▲ *Організаторів та учасників фестивалю прийняла приматорка Снини Даніела Ґаландова (на фото вправо). Учасниці з України подарували їй ікону.*

Але фестиваль – це не лише концерт. То є і ряд супровідних акцій в Снині та околиці. Хори зі Стрия та з Бібрки (Україна) виступили з окремим концертом у селі Зубне у суботу, 1 жовтня 2022 р., а в неділю, 2 жовтня, взяли участь у літургії в греко-католицькій церкві с. Зіслання Святого Духа в цьому ж селі завдяки старості села, члену Гуменської РР СРУСР Михаелі Василенко та місцевому священику о. Івану Барнові.

Того ж дня о 14:30 год. відбулася основна програма фестивалю у Будинку культури м. Снини за участю близько 300 глядачів. Перед концертом представників організаторів та учасників фестивалю прийняла приматорка Снини Даніела Ґаландова. Учасників церемонії занесли до пам'ятної книги міста Снини.

У 30-му фестивалі взяли участь 7 співацьких хорів та груп, у тому числі з-за кордону, загальною кількістю 124 учасники.

З домашніх колективів це були: Хор міста Гуменне, Жіноча співацька група «Старинчанка» зі Снини та Мішаний греко-католицький хор при храмі Успіння Пресвятої Богородиці в Руській Порубі. Гостями фестивалю були 4 колективи з України: Молодіжний хор «Іскри любові» Катедрального храму Успіння Пресвятої Богородиці в західноукраїнському місті Стрий, Народний жіночий хор «Горлиця» з м. Бібрка, Хор Монастиря оо. Василіянів в Малому Березному та Камерний хор «Кредо» греко-католицького катедрального собору м. Ужгород.

Автором сценарію 30-го Фестивалю духовної пісні був Павло Боґдан, режисером – Ігор Крета, ведучим – Стефан Гій. Загалом хід фестивалю можна оцінити позитивно.

За 30 років існування фестивалю у його програмі виступили 84 хори, 17 співацьких груп та 25 солістів. З них 50 іноземних хорів і груп з п'яти країн – України, Польщі, Російської Федерації, Сербії, Хорватії. З вітчизняних хорів Греко-католицьку церкву представляли 18 хорів (найчастіше виступав хор Димитріос з Порача – 15 разів), 11 хорів були православними (найчастіше – хор при катедральному храмі св. О. Невського в Пряшеві – 12 разів), 1 хор представляв Римо-католицьку церкву і 10 хорів були світськими – найчастішим був Хор снинських учителів Magistri cantatus – 10 разів.

Цього року Фонд підтримки культури національних меншин не підтримав проєкт нібито через ненадання письмової форми проєкту, який, однак, був належним чином зареєстрований в електронному вигляді. З іншого боку, проєкт, поданий Снинською міською організацією СРУСР до міста Снини, був підтриманий, і після доповнення фінансових ресурсів з боку Центральної ради СРУСР, ювілейний річник фестивалю, хоча і з дворічною затримкою через пандемію коронавірусу, було успішно реалізовано. І цього року завдяки допомоги Гуменської РР СУСР і зокрема її голови Миколи Петрищака вдалося впоратися з усіма завданнями, пов'язаними з фестивалем.

Проте й цього року проведення фестивалю ще раз підтвердило, що подібні акції потрібно організувати і вони мають своє обґрунтування у зближенні людей різних віросповідань, але через зменшення кількості учасників необхідно думати про його інновацію.

-пб-

▲ *Жіноча співацька група «Старинчанка» зі Снини.*

▲ *Камерний хор «Кредо» греко-католицького катедрального собору з Ужгорода.*

Виставка фотографій про російські злочини в Україні

За сприяння Посольства України в Словацькій Республіці в Словацько-українському культурно-інформаційному центрі в Пряшеві була відкрита пересувна виставка під назвою «**Злочин, який не можна пробачити та приховати». Відвідувачі Центру до 18 жовтня 2022 р. мали можливість оглянути фотографії** фотожурналістів Геннадія Мінченка, Анатолія Сірика, Юлії Овсяннікової, Олексія Ковальова, Павла Бахмута, В'ячеслава Мадієвськолго, Сергія Гудака, Анни Войтенко, Ніни Ляшонок. Вони, ризикуючи життям, задокументували воєнні злочини, яких допустилася росія в Україні.

-мі-

Призначено нового посла України в СР

Президент України Володимир Зеленський Указом №725/2022 від 18 жовтня 2022 року призначив новим послом України у Словаччині Мирослава Кастрана.

Мирослав Миронович Кастран очолював в Міністерстві закордонних справ Департамент державного протоколу, а перед тим був консулом у Нью-Йорку.

Нагадаємо, попереднього посла Юрія Мушку, який працював у Словаччині з 2016 року, звільнили з посади в кінці червня 2022 року.

-р-

Готують огляд народних пісень «Маковицька струна»

Під керівництвом голови Центральної ради СРУСР Павла Боґдана 12 жовтня 2022 р. відбулось засідання Президії Центральної ради СРУСР. На порядку денному, крім іншого, була оцінка 30 Фестивалю духовної пісні у Снині, програмно-організаційне забезпечення 48 конкурсного огляду народних пісень «Маковицька струна», видавничий план неперіодичних видань СРУСР на 2023 рік, звіт про діяльність Бардіївської і Гуменської регіональних рад СРУСР та обговорення складу дорадчих органів Центральної ради СРУСР.

48 огляд народних пісень «Маковицька струна» відбудеться у Бардієві 12.11. 2022 р. у спортивному залі «Мир» (концерти о 15.00 год. та о 19.00 год), в Пряшеві 13.11.2022 р. на великій сцені Театру Йонаша Заборського о 15.00 год.

Президія постановила перенести частину 69 Свята культури русинів-українців Словаччини в наступному році з Свидника до Пряшева (попередній термін Свята – 16.6.2023 р. у Свиднику та 17.6.2023 р. у Пряшеві). Частину компетенцій при організуванні наступного Фестивалю духовної пісні в Снині було перенесено з Центральної ради на Гуменську регіональну раду СРУСР.

-мі-

143 – «за», 5 – «проти»

Генеральна Асамблея ООН підтримала резолюцію, що засуджує російські спроби анексії українських земель

11-та надзвичайна спеціальна сесія Генасамблеї ООН. Присутні у залі аплодують після голосування за резолюцію «Територіальна цілісність України: захист принципів Статуту ООН». Середа, 12 жовтня 2022 р.

В Нью-Йорку завершилось кількаденне засідання надзвичайної спеціальної 11-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН. В понеділок, 10-го жовтня, та у середу, 12-го жовтня, країни-члени організації розглядали проект резолюції «Територіальна цілісність України: захист принципів Статуту ООН».

Документ підтверджує відданість територіальній цілісності України та вимагає від Росії скасувати рішення щодо незаконної анексії тимчасово окупованих територій Донецької, Луганської, Запорізької та Херсонської областей.

Резолюцію підтримали переважною більшістю. 143 країни її підтримали, 5 проголосували «проти», ще 35 – утримались.

Окрім Росії та Білорусі, проти резолюції голосували Сирія, КНДР та Нікарагуа.

Серед країн, які утримались, зокрема, Китай, Вірменія, Куба, Еритрея, Ефіопія, Індія, Казахстан, Узбекистан та інші. Щоб резолюція була погоджена Генеральною Асамблеєю, необхідно, щоб її підтримали принаймні 2/3 від усіх голосів.

Ця резолюція отримала вагомо більше підтримки ніж необхідний мінімум.

11-та надзвичайна спеціальна сесія Генасамблеї ООН. Голосування за резолюцію «Територіальна цілісність України: захист принципів Статуту ООН». Середа, 12-те жовтня 2022 р.

Перед голосуванням постійна представниця США при ООН Лінда Томас-Грінфілд наголосила, що ООН було побудовано на ідеї, що «жодній країні не буде дозволено захоплювати територію іншої силою». Американська дипломатка закликала країни підтримати резолюцію.

«Миру ніколи не досягти, якщо мовчати. Єдиний спосіб принести мир – зупинити цю агресію, вимагати відповідальності, разом наполягати на засудженні, показати, що ми цього не терпітимемо. Тож давайте сьогодні надішлемо чіткий сигнал: Організація Об'єднаних Націй не потерпить спроб незаконної анексії. Ми ніколи цього не визнаємо. Ця ООН не допустить силового захоплення території сусіда. Ми будемо протистояти. Ця ООН не допустить знищення свого Статуту. Ми будемо його відстоювати», – заявила постійна представниця США під час спеціальної сесії Генеральної Асамблеї щодо України.

Вона також додала: «Як сказав генсек організації, діям Росії – не місце в нашому сучасному світі. Сьогодні Росія вторгнулась в Україну. Але завтра це може бути інша нація, чиї кордони порушено. Ви можете бути наступним. Чого ви очікували б від цієї палати?».

11-та надзвичайна спеціальна сесія Генасамлеї ООН. Голосування за резолюцію «Територіальна цілісність України: захист принципів Статуту ООН». Середа, 12-те жовтня 2022 р.

Напередодні постійний представник України при ООН Сергій Кислиця закликав країни підтримати резолюцію. Інакше, за його словами, «світ опиниться в ситуації, де усі питання вирішуються ядерною зброєю та чисельністю армії», – наголосив український дипломат.

https://ukrainian.voanews.com/

▲ *Співають «Карпати», диригує Левко Довгович.*

Дні України в Кошицях завершились концертом хору «Карпати»

27 вересня в Історичній ратуші в Кошицях відбувся вже п'ятий урочистий концерт Українського народного хору «Карпати» і його гостей під назвою «Шануємо свої традиції та визначні особистості», якого організатором з підтримкою Фонду для підтримки нацменшин КУЛТМІНОР є Громадське об'єднання «КАРПАТИ КОШИЦІ» та співорганізаторами Регіональна рада СРУСР в Кошицях і Союз скаутів «ПЛАСТ» українсько-русинської національності в Словаччині. Концерт і в цьому році був не лише складовою частиною Днів України 2022 в Кошицях, організатором яких є Громадське об'єднання «Феман», але й був і заключною програмою Днів України в Кошицях.

▲ *Гостем концерту була і Евеліна Гвать.*

Не забуваючи про жертви, які український народ приносить від 24 лютого цього року в обороні своєї свободи і держави перед путінськими московськими ордами, концерт його організатори присвятили не лише визначним діячам нашої історії.

Програма розпочалася літургійною піснею «Отче наш» – молитвою за загиблих героїв, за незалежність України, за мучеників і смерть цивільного населення та за десятки тисяч насильно вивезених невинних дітей та громадян України в Московію, на Сибір.

В першій частині концерту і в честь всіх, які в Україні боронять не лише свою свободу, але і свободу цілого демократичного світу, прозвучали патріотичні пісні, в яких сотнями років національно утискуваний український народ виливав свої національні почуття. Пісні «Моя Україна» і «Вірую» заспівала лицедійка і солістка, відома культурно-громадська діячка, довгорічний прихильник хору «Карпати» та редакторка радіо «Свобода» Евеліна Гвать, яка була першим гостем концерту. Після того у виконанні хору «Карпати» і соліста Андрія Личка прозвучали пісні, які виникли в різному історичному періоді боротьби українського народу за незалежність – «Ой, у лузі червона калина», пісня січових стрільців, які перед 100 роками воювали з московськими більшовиками, пісня «Карпатські січовики» про охоронців «Карпатської України», які у 1939 році воювали проти угорського фашизму, пісня «Ой, Дніпро, Дніпро» періоду Другої світової війни та пісня «Коли ви вмирали, вам дзвони не грали», яка виникла в період боїв з німецькими і московськими фашистами в 1942 – 1950 рр. Соліст Андрій Личко.

▲ *Художній керівник хору «Карпати» Левко Довгович букетом квітів вітає ювіляра Олену Довгович.*

Після вступного блоку пісень модераторки Марія Побегова та Людмила Гарянська привітали почесних гостей концерту мера міста Кошиці Ярослава Полачека, старостів міських частин міста Кошиці та інших. Після того на сцену запросили Едуарда Бураша, радника голови Уряду СР у питаннях співпраці з Україною, директора громадського об'єднання «Феман» і головного організатора Днів України в Кошицях, який передав почесні грамоти подяки десятьом активним особам, які від початку війни в Україні організували в Кошицях і в Словаччині гуманітарну допомогу для України і для українських біженців, котрі змушені були покинути рідні землі.

В другій частині концерту на сцену, разом з «Карпатами», вийшла і частина оркестру «Музика Ювеналіс», мистецький керівник та диригент Ігор Довгович. Першою з ювілярів, яким присвячено концерт, була визначна культурно-громадська діячка Пряшівщини Олена Довгович, яка в цьому році відзначала 75 років свого життя. Основоположник відомого молодіжного ансамблю «Весна» (1965), основоположник хору «Карпати» (1985) і довгорічний організатор його концертів і інших заходів, головний організатор 29 «Маланчиних вечорів» в Кошицях, основоположник молодіжної організації «ПЛАСТ» (1991) і головний організатор вже майже 30 літніх таборів. Присутня публіка привітала її бурхливими оплесками, великим букетом квітів і віночком пісень у виконанні хору «Карпати» та його солістів Марії Побегової, Гелени Волошин та Андрія Гапштака, на фортепіано супроводив хормейстер і корепетитор хору «Карпати» Святослав Довгович. Піснею «Пресвятая мати» привітав ювіляра і соліст опери Державного театру в Кошицях Мар'ян Лукач за супроводу оркестру «Музика Ювеналіс», під диригуванням Ігоря Довговича.

Останню частину концерту присвячено визначним особистостям нашого народу – українським композиторам, основоположнику української національної музики Миколі Лисенку (180 років від народження і 110 років від смерті) і Кирилу Стеценку (140 років від народження і 100 років від смерті), байкарю, письменнику і видавцеві Євгену Гребінкові (110 років від народження) і, само собою, великому Кобзарю, Тарасові Шевченку. В його честь прозвучали три пісні на слова його неперевершених віршів – «Думи мої, думи мої» у виконанні солістів опери Державного театру в Кошицях Мар'яна Лукача та Максима Куценка за супроводу оркестру «Музика Ювеналіс» під диригуванням Ігоря Довговича, «Зоре моя вечірняя» у виконанні соліста хору «Карпати» Томаша Намешпетру з клавірним супроводом Святослава Довговича та «Реве та стогне» у виконанні хору «Карпати» за супроводу оркестру під диригуванням художнього керівника і диригента хору Левка Довговича. Дальший із незабутніх концертів хору «Карпати» і його гостей закінчила «Молитва за народ» Миколи Лисенка.

▲ *«Думи мої, думи мої» Тараса Шевченка у виконанні солістів опери Державного театру в Кошицях Мар'яна Лукача та Максима Куценка за супроводу оркестру «Музика Ювеналіс» під диригуванням Ігоря Довговича.*

Святослав ДОВГОВИЧ.
Фото Мирослава Вацули.

Мілан БОБАК

ВІРНІСТЬ

Кажу відверто. Я ж не хам.
Лишаюсь вірним пирогам.
Учулося, що і святі
здаються їхній смакоті.

І ЗНОВУ В НОГУ...

Гучніше дзвону чути мову:
«Зі світом треба йти у ногу!..»
А той нову сплітає змову –
бере злочинців на підмогу.

ПРАВДА І ЗВАБА

Усі ідеї прагнуть неба.
Земним вони лиш гола зваба.

Літературний фонд оцінив кращі твори

У понеділок, 19 вересня 2022 року, в Братиславі відбувся урочистий акт вручення нагород Літературного фонду за літературну творчість.

Премію імені Івана Франка 2021 за оригінальний твір українською мовою здобула Надія Вархол за книгу «Я, Клавдія», видану Союзом русинів-українців Словацької Республіки. За переклад твору зі словацької українською журі присудило нагороду Іванові Яцканину за переклад книги Рудольфа Яшика «Попеляста ворона», що вийшла в ужгородському видавництві «Timpani».

-р-

Жінки в українській армії

У Збройних силах України понад 40 тисяч жінок перебувають на військових посадах. Понад 5 тисяч з них в умовах повномасштабної війни знаходяться на передовій – в районах, де ведуться активні бойові дії.

Про це повідомив командувач Об'єднаних сил ЗСУ Сергій Наєв в ефірі всеукраїнського телемарафону 14 жовтня.

За його словами, 8 тисяч з військовослужбовиць проходять службу на офіцерських посадах.

Серед жінок-військових є командири батарей, взводів, машин і командири відділень безпілотної авіації, а також снайпери.

«Коло професій, які освоїли наші жінки, абсолютно не поступається чоловікам. Тому можна ствердно сказати, що жінки і чоловіки разом несуть важку ношу військової служби і виконують завдання щодо відсічі збройної агресії. Моя велика шана всім жінкам, які прийшли служити у війську», – наголошує Наєв.

Нагадаємо, як раніше повідомив президент Володимир Зеленський, в українській армії жінки становлять 22% – це один із найбільших показників серед країн Європи.

Діана КРЕЧЕТОВА,
«Українська правда».

Лауреатів Пряшівського самоврядного краю затвердили крайові депутати

Премія Пряшівського самоврядного краю (ПСК) за 2022 рік буде присуджена нейрохірургу Юрію Штеньові, художньому скульптору Яну Леснякові та посмертно оператору і режисеру Ладіславові Чікі. Про це одноголосно вирішили депутати крайової ради у понеділок, 17 жовтня, на 40-му засіданні.

На здобуття крайової премії громадськість запропонувала 16 особистостей, з яких одна пропозиція не відповідала встановленим критеріям. З-поміж них комісія з присудження громадських відзнак ПСК обрала трьох лауреатів.

Нейрохірург Юрій Штеньо отримає премію за надзвичайні багаторічні заслуги та значний професійний внесок у розвиток нейрохірургії в Словаччині та за кордоном. Уродженець Кленової (Снинський округ) у 2015 році увійшов до 16 найвизначніших нейрохірургів світу.

За вагомий внесок у створення сакральної культури та образотворчого мистецтва та міжнародну популяризацію Пряшівського краю буде нагороджено **художнього скульптора Яна Леснякa,** родом із Левочі. Його роботи можна знайти в Левочі, Кошицях, а також у Римі, Кракові та Відні.

Серед нагороджених – **оператор і режисер Ладіслав Чікі,** якого буде нагороджено посмертно (помер у травні 2022 року на 68 році життя). Премію ПСК він отримає за багаторічний особистий вклад у словацьку аудіовізуальну творчість і за внесок у позитивну презентацію Пряшівського краю.

Ладіслав Чікі десятиліттями працював у Кошицькій студії тодішнього Чехословацького, пізніше Словацького телебачення і, нарешті, на Радіо і телебаченні Словаччини. За майже 50 років його мистецької кар'єри архів Кошицької студії містить майже 500 передач.

Найвищі крайові нагороди крайова самоуправа вручить в рамках гала-програми в грудні 2022 року на великій сцені Театру Йонаша Заборського в Пряшеві.

ПСК.

Микола Гоголь в чеському контексті

На цей рік припадає 170-річчя з дня смерті Миколи Гоголя (20.3.(1.4.) 1809, Сорочинці, Полтавщина – 21.2.(4.3.) 1852), Москва). Енциклопедичний словник «Україна поза Україною» Оксани Пеленської подає стислі відомості про Миколу Гоголя в чеському контексті.

Український і російський письменник, драматург, публіцист, українського походження, справжнє прізвище Яновський, батько – український письменник і драматург Василь Гоголь-Яновський (1777-1825), мати – Марія, уроджена Косяровська (1791-1868).

Чехію відвідав кілька разів. Вперше приїхав на відпочинок до курортного міста Маріанські Лазні (Mariánské Lázně) 16 липня 1839 р., зупинився в готелі «Klinger» (нині будинок не існує), протягом місячного перебування працював над поемою «Мертві душі», написав повість «Шинель». Також зустрічався з відомим письменником і славістом Павлом Йозефом Шафариком (Pavel Josef Šafařík, 1795-1861). Курорт покинув 18 серпня, через Прагу попрямував далі до Відня. Після кількарічної перерви до Чехії повернувся в 1842 р., по дорозі до Рима коротко зупинився у Празі. В липні – серпні 1845 р. лікувався в Карслбаді (Karlsbad, нині Карлові Вари – Karlovy Vary). В середині серпня 1845 р. на кілька днів приїхав до Праги, відвідав **Національний музей** (Národní muzeum), зустрівся з бібліотекарем Музею, відомим чеським письменником і національним будителем Вацлавом Ганкою (Václav Hanka, 1791-1861). Запис-побажання, залишене М. Го-

голем для Вацлава Ганки 17 серпня 1845 р., нині належить до визначних пам'яток Національного музею. Також двічі побував на відомому курорті Ґрефенберґ (Gräfenberg, сьогодні частина міста Єсенік – Jeseník), що на півночі Моравії. Вперше приїхав 23 серпня 1845 р., до 23 вересня лікувався водами в санаторії Прісніца (Vinzenz Priessnitz, 1799-1851, засновник гідротерапії й лікування на природній основі, німецького походження). Лікування було успішним, внесло «життєву свіжість і щось, що подібне на воскресіння і знову народжену силу», писав М. Гоголь в листі поетові Василю Жуковському (1783-1852). Вдруге приїхав до Єсеніка 16 червня 1846 р., однак цього разу відпочинок в Єсеніку не вдався, було холодно і незатишно, відтак вже 29 червня покинув санаторій. З Єсеніка письменник від'їхав до Карлових Варів, де в книзі пацієнтів санаторію залишив французькою мовою запис «Nicolas de Gogol – Ukrainien» (1).

Чеські письменники цікавились, знали і високо цінували творчість М. Гоголя. Відомий чеський поет, журналіст і політик Карел Гавлічек-Боровський (Karel Havlíček Borovský, 1821-1856) в листі від 24 жовтня 1843 р. до письменника й історика Карела Запа (Karel Vladislav Zap, 1812-1871), зокрема, зазначив: «Донині знаю тільки Гоголя: всі інші (і з Пушкіним) є, так би мовити, «imitatorum pecus». В листі прізвище Гоголя К. Г. Боровський написав як «Hohol»: «Posud znám jen Hohola...» (2). Перший переклад творів М. Гоголя на чеську мову і в цілому на іноземну, належить Карелу Запові, повість «Тарас Бульба» з циклу «Миргород» в його перекладі була опублікована у 1839 р. в популярному чеському часописі *«Květy»* (3). К. Г. Боровський є також автором перекладу на чеську поеми *«Мертві душі»* (4). Протягом міжвоєнного періоду вийшла низка інших перекладів творів М. Гоголя, до найпопулярніших крім «*Тараса Бульби»* належали *«Вечори на хуторі біля Диканьки»* (5, 6).

До кола українських дослідників міжвоєнного періоду в Чехословаччині, які вивчали творчість і особу М. Гоголя, належить один з чільних представників **празької поетичної школи Євген Маланюк.** У праці *«Книга спостережень»* поет звертається до М. Гоголя як до «сина нашого народу», стверджуючи, що «Гоголь залишається єдиним-неподільним. І, що найважливіше, залишається в річищі українського не так літературного (бо він був перерваний), як культурного процесу» (7). До кола українських письменників, які творили російською мовою, відносить М. Гоголя і відомий чеський поет і перекладач **Ян Владіслав:** «Україна не є лиш культурним придатком Росії, але самостійною культурною областю, що вносить великі культурні цінності включно з творчістю тих українців, які писали російською, взяти хоча б Гоголя» (8). Творчості М. Гоголя присвячена низка праць **Дмитра Чижевського.** який до письменника ставився з особливим пієтетом. Зокрема, в дослідженні «Гоголь как художник и мыслитель» (9) Д. Чижевський звертає увагу на велику кількість українських слів у творах, на «ритмику украинской песни и думы, а в немалом и украинской прозаической речи». Письменникові присвятила вірш «Гоголь» **Галя Мазуренко** (збірка *«Пороги»,* Лондон, 1960 р.),

У 1949 р. в м. Єсенік на будинку, де жив М. Гоголь, була відкрита пам'ятна таблиця, сьогодні на цьому місці знаходиться скульптурне погруддя письменника (автор – чеський скульптор Рудольф Хори – Rudolf Choŕy, 1929-2007), також одна з вулиць в Єсеніку несе ім'я письменника. Ще одна таблиця, присвячена пам'яті М. Гоголя, встановлена на будинку санаторій Прісніца в м. Єсенік, де письменник зупинявся в 1843-1846 рр. У 1947 р. в Празі вийшла повість *«Тарас Бульба»* з ілюстраціями відомого чеського художника **Вацлава Фіали.** У 1952 р. міському театру в м. Маріанські Лазні було присвоєне ім'я М. Гоголя. З нагоди 150-ліття від дня народження М. Гоголя в Єсеніку відбулось у липні-серпні 1939 р. «Гоголівське культурне літо», 200-літньому ювілеєві М. Гоголя була присвячена міжнародна наукова конференція, організована Університетом Масарика в місті Брно у 2009 р.

Оксана Пеленська
«Україна поза Україною».
Прага, 2019 р., стор. 53 – 54.

Література:

1. Маланюк Євген; *Книга спостережень. Статті про літературу.* Київ; Дніпро, 1997, с. 68.
2. Kšicová Danuše; Gogol a české země, in: *Ruská literatura 19. a začátku 20. století v českých překladech.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. C. 119-142.
3. Gogol Nikolaj; Taras Bulba, Ataman Zaporožcův. Obraz kozáckeho života v 16 století. *Květy.* Roč. 6 (1839). Č. 16-23. – (Překlad Karel Václav Zap)
4. Gogol Nikolaj; *Mrtvé duše, aneb Příhody Čičikova.* Praha: Václav Řezníček, 1894.
5. Gogol Nikolaj; *Večery na dědince nedaleko Dikaňky.* Praha: Stanislav Minařík, 1930. – (Preklad Stanislav Minařík)
6. Gogol Nikolaj; *Poslední výprava Tarasa Bulby.* Praha: Josef Hokr, 1935. – (Překlad František Páta)
7. Маланюк Євген; *Книга спостережень. Статті про літературу.* Київ: Дніпро, 1997, с, 70.
8. Jiří Rulf; Byt Evropan. Reflex. 2005. Č. 28, c. 42.
9. Чижевский Дмитро; Гоголь как художник и мыслитель. *Вопросы философии.* 2010. № 1, с. 118-129.

Карпатські українці на історичних стежках (6)

На думку деяких угорських істориків, місця, покинуті в XIV ст. мараморошськими волохами, після відходу їх з воєводами Драгошем та Богданом до Молдавії масово заповнило руське населення з Поділля [Мицюк 82-83].

У XIV-XVI сторіччях населення Галичини, яке переживало важкий гніт і різні кривди як від внутрішніх, так і від зовнішніх ворогів, за словами В. Ключевського та А. Годинки [Bélay 16-17], охоче лишало насиджені місця і переселялося разом із своїми стадами в Мараморош. У Мараморощі таких переселенців приймали як бажаних гостей і, за словами Бийлаї [Bélay 16-17], надавали їм великих привілеїв. У XIV-XV сторіччях руські переселенці з Прикарпаття в Мараморощі осідали головним чином біля правих приток верхньої Тиси [Bélay 75].

Переселенський рух XIV-XV сторіч із півночі на південь дуже вдало характеризує І. Г. Коломиєць: «Міграція з Галицької Русі, Буковини та Придніпров'я на закарпатські землі набуває особливо значних розмірів після монголо-татарського нашестя на Русь і продовжується аж до XVII ст. Це переселення мало велике значення для зміцнення основного автохтонного етнічного ядра на Закарпатті і створення тут компактного та багаточисельного русько-слов'янського населення. Організоване переселення русько-слов'янського елемента на Закарпаття йшло двома каналами: переселення дружинників та їх родин під керівництвом своїх князів і переселення завербованих спеціальними агентами колоністів, які поселялися на основі «німецького» та «валаського» (румунського) права» [КолОч 44].

Великі зміни в складі української людності Закарпаття та в її розміщенні настали в XVI ст. 1514 року селяни Закарпаття разом із кріпаками інших областей Угорщини під керівництвом Ю. Дожі піднялися на антифеодальне повстання, що увійшло в історію під назвою повстання куруців [КолОч 51-58]. [11] Повстання зазнало поразки, і дворяни нещадно розправилися з повсталими. Випалено і винищено було цілі села, особливо в комітатах Унг, Берег та Мараморош [КолОч 53]. З 1546 року і далі населення Закарпаття, а Мараморощина зокрема, терпить грубу наругу та розорення від німецько-цісарських військ. У 1562 році його плюндрують і нищать турецькі війська, а в 1594 – через Галичину і Мараморош вривається на територію області 60-тисячна армія татар, яка перетворила всю територію краю від верхів'їв Тиси аж до Спіша в «зону пустелі» [КолОч 57]. Крім цього, тисячі людей загинуло під час мору 1530 року та під час епідемії чуми 1546 року (там же).

Обезлюдненими лишилися цілі села. Феодали-землевласники прагнули відновити втрачене населення приведенням і поселенням нових колоністів. Головним ресурсом цього поповнення на Закарпатті у XVI-XVII сторіччях були поселенці з Галичини, які в Карпатах знаходили порятунок від гніту з боку польської шляхти. Колонізація цього періоду здійснювала головним чином на правах шолтиських та кенизьких поселень. Так, наприклад, з 1526 по 1649 рік лише на території Мукачівсько-Чинадіївської домінії було видано 169 шолтиських та кенизьких грамот на заснування нових поселень. Для того, щоб поселити і затримати на своїх землях кріпаків, феодали обіцяють їм різні пільги [КолОч 57].

Антропонімія Закарпаття підтверджує багатьма прикладами цей процес переселення людності у XIV-XVI та наступних сторіччях із Прикарпаття за Карпати. Так, наприклад, місцеві пам'ятки початку XV ст. на Закарпатті фіксують антропоніми *Lythway* [Bélay 209], *Polomts* [Szabó 469], у XVI ст. там побутують прізвища *Kozak* [T.Lehoczky. Beregvármegye monográphiája, Budapest, 1881. – LehBer 536], *Jac. Liytthwa* [UetC 53-12], *Lytwa* [Szabó 313, 319, 328, 470,490], *Oroszfeuldi* [Szabó 458], *Polyak* [LehBer 214] та ін. У XVII ст., крім зазначених прізвищ, які вказували б на прикарпатське походження їх носіїв, на Закарпатті функціонують прізвища *Borinczki* [Bélay 183], *Бачински* [ПаПо-1 188] та ін., а у XVIII – *Szinyoviczki* [Bélay 169]. Впадає в око, що антропоніми, пов'язані з назвою Литва, на Закарпатті з'являються невдовзі після того, як північні та західні землі України опинилися під литовською окупацією.

Не менше змін пережила українська людність на Закарпатті у XVII-XVIII сторіччях. У XVII сторіччі Закарпаття, як і інші північно-східні райони тогочасної Угорщини, стало центральною ареною кривавих селянських заворушень і тривалих війн між куруцами (армія семигородського князя Текелі) та лабанцами (армія австрійського цісаря), які тривали 12 років (1672-1684). Результати розрухи були страшні. Ужгородський замок було зруйновано, у місті половина будинків було знищено, десятки населених пунктів Ужгородської домінії було пограбовано, а такі населені пункти як Перечин та В. Березний було геть-чисто спалено. В Ужанській домінії із 1195 селянських дворів було розорено і покинуто 608, тобто більше половини, особливо в таких селах, як Дравці, Оноківці, Оріховиця, Ярок [КолОч 60-61]. У Мукачівській домінії, за урбаріальними списками, в 1682 році жило 3739 кріпаків, а через 6 років із них лишилося лише 955 [КолОч 60].

Те, що уціліло від цього лихоліття, спустошили війни Фр. Ракоція II протягом 1703-1711 років. Значна частина населення під час цих війн загинула, а ще більша розбіглася в різні кінці тогочасної Угорщини і Польщі [ПеПред 159-160; Бескид 139; F. Gabriel. Poddanské pomery na užhorodském panství ke konci XVII století. Ужгород, 1933. – GabPoh; F. Gabriel. Pohyb obyvatelstva v bývalé užské župě v první polovici 18 století. – Ужгород, 1935ю – GabPod 170; ПанГов 20]. І. Г. Коломиєць так характеризує становище людності того часу: «Після семирічної національно-визвольної війни проти Габсбургів та погромів, учинених цісарськими військами після того як «куруци» здалися, Закарпаття було страшно спустошене і обезлюднене. У Березькому комітаті, який був ареною жорстоких боїв, десятки сіл були знищені вщент. В Ужанському комітаті, за даними 1715-1720 років, населення сіл Вербовець, Загор, Ястреб, Середнє, Лази, Циганівці були майже зовсім знищені, а селяни, які не загинули, повтікали. Населені пункти Собранці і Солотвина були зруйновані, а в с. Руський Мочар лишилася тільки одна родина. Таке ж запустіння спостерігалося і в Мараморошському та Угоцькому комітатах. На територію останнього в 1717 році напали татари, які нещадно палили і руйнували населені пункти, а чоловіків, жінок та дітей сотнями вели на арканах у рабство» [КолОч 103].

Знищену війнами, виморену голодом людність треба було заповнити новими поселенцями. Картину цього дозаселення досить вдало і правдиво рисує І. Панькевич: «У XVIII ст. почався новий колонізаційний рух, який мав дві причини: 1) поповнення знищеного довгими війнами і повстаннями населення жуп Земплинської, Унгської та Березької, 2) поповнення населення, що подалося на доли після відходу турків по віденській битві 1683 року. Поповнення ішло раз коштом українського населення із Польщі (з Галичини), може частинно й польського населення, яке по свідоцтвам нотарія Бела осідало на південній Земплинщині, а може, і в інших околицях, другий раз коштом словацького населення, яке ішло із заходу на схід. Дані діалектології показують нам різні напрями походу населення. Один напрям ішов із півночі на

(Продовження на 4 стор.)

Новини культури

• Українці Угорщини організували в Будапешті павільйон української книжки. Посольство України подякувало Товариству української культури в Угорщині, його голові Ярославі Хортяні та видавчині Уляні Княгинецькій за організацію павільйону української книжки на 27 Міжнародному книжковому фестивалі, який проходив у Будапешті.

• Комітет Бухарестської філії Союзу українців Румунії (СУР) організував культурний захід, присвячений 120-річчю від дня народження Юрія Яновського – одного з найвизначніших українських письменників.

• Стартували зйомки фільму Аркадія Непиталюка «Уроки толерантності»

• В Україні розпочато зйомки ігрового повнометражного фільму режисера Аркадія Непиталюка «Уроки толерантності» на основі п'єси Ігоря Білиця «Гей-парад».

• У Міністерстві юстиції та безпеки Нідерландів 4 жовтня відкрилася виставка Матвія Вайсберга «Дорожній щоденник» про війну в Україні.

• У Варшаві відбулося відкриття «Української книжкової полички».

• За сприяння Посольства України в Польщі та за участі Першої леді України Олени Зеленської 4 жовтня відбулося відкриття «Української книжкової полички» у Головній бібліотеці Мазовецького воєводства у Варшаві.

• У Гельсінкі до кінця жовтня триватимуть Українські кінодні, які цього року присвячені 100-річчю заснування Всеукраїнського фотокіноуправління, тож програма фестивалю має назву «Українські кінодні: сто років кіно».

• У Празі з успіхом пройшов благодійний концерт Національної заслуженої капели бандуристів України імені Г. Майбороди.

• У всесвітньовідомому Соборі Святого Штефана у Відні 6 жовтня виступила Українська національна академічна чоловіча хорова капела «Дударик» за участі зіркової гості – мецо-сопрано Зоряни Кушплер.

• Скульптура «Берегиня» роботи української художниці Анни Надуди почала прикрашати один з публічних просторів столиці Чехії – Празький ринок (Pražská tržnice).

• Комітет Бухарестської філії Союзу українців Румунії (СУР) організував IV-ий Міжнародний театральний фестиваль «Дні Українського Театру».

• Ракетами по культурі: київські музеї й інститути оговтуються від ворожої атаки. Під час масованої ракетної атаки росії на Україну вранці 10 жовтня постраждали заклади культури, освіти й науки в центрі Києва – музеї, університет, бібліотека, наукові інститути.

• Музиканти й артисти балету з України спільно з японськими виконавцями дали концерт у місті Йокогама, який зібрав близько 500 глядачів.

• Українська суботня школа у Відні запросила охочих на зустріч з Іваном Малковичем – видатним українським поетом, власником і директором першого дитячого видавництва в Україні «А-ба-ба-га-ла-ма-га».

• У Запорізькому краєзнавчому музеї відкрилась виставка «Зброя культури», присвячена Дню захисників та захисниць. На виставці представлені 20 експонатів – фрагменти зброї, які за допомогою митців перетворені та артоб'єкти. Їх планують виставити на аукціон.

УКРІНФОРМ.

Для України та НАТО

Словацька преса в потоці поточних інформацій вказує на допомогу Словаччини Україні у військовій сфері. Так, наприклад, пише, що збройове підприємство в Снині розширить виготовлення амуніції для України і НАТО. Тут можуть виробляти 100 000 корпусів куль на рік.

Одночасно вказується, що йдеться про п'ятнадцять мільйонів інвестицій і десятки нових робочих місць. Такі наміри акціонерного товариства ZVS holding у Снині. Розширення виробництва має стати реальністю вже у 2024 році.

Дубницька машинобудівна компанія ZVS holding виробляє боєприпаси для гаубиць на своєму підприємстві в Снині, яке розташоване в індустріальному парку на території колишньої компанії *Vihorlat.*

Виготовлені корпуси снарядів закінчуються на заводі в Дубниці над Вагом.

Максимальна потужність виробничої лінії заводу в Снині наразі становить понад 19 000 одиниць на рік. Після розширення виробництва це має скласти до 100 тис. виготовлених корпусів снарядів на рік.

Інвестування пройде на двох рівнях – в існуючі технології для збільшення потужності, а потім також у нові технології. Мета полягає в тому, щоб збільшити поточні потужності в Снині. Величина інвестицій становить суму п'ятнадцять мільйонів

Завершення інвестицій має бути протягом 24 місяців. Компанія має намір побудувати новий зал. Проєкт розвитку також передбачає створення десятків нових робочих місць. На завершальному етапі до нинішніх 80 працівників мають додати ще 140.

ZVS – це компанія, заснована в 1937 році. Вона займається розробкою, виробництвом і продажем в галузі машинобудування, електротехніки та спеціального виробництва з акцентом на боєприпаси великого і середнього калібру.

Виробництво було розпочато на новозбудованому заводі в Дубниці над Вагом у 1937 році в рамках концерну Škoda Plzeň. Крім виробництва боєприпасів, розвивалося машинобудівне виробництво, орієнтоване на виробництво спеціальних інструментів і одноцільових машин.

Поступово номенклатура виробництва розширювалася, охоплюючи виробництво трансформаторів для побутової та промислової електротехніки, електроніки для систем керування машинами, вимірювальної та насосної техніки, цивільної піротехніки, виробництва пневматичної зброї та виробництва тонер-картриджів для принтерів.

р

Карпатські українці на історичних стежках (6)

(Закінчення з 3 стор.)

південь із північних сторін Карпат. Населення держалося торговельних доріг через Карпати. І так населення області між ріками Угом і Латорицею із м'якшим відтінком заднєязичних *к, х,* що відбивалося у сполученнях *ки, хи* або *кі, хі,* замість старих *кы, хы,* мусило прийти з околиць Перемишля, Добромиля, Самбора, де находимо такі самі більш м'які *к, х.* Населення між ріками Ціросою аж по Татри мусило прийти із околиць на захід від ріки Сяну. Населення між Латорицею та Боржавою прийшло із околиць горішнього Дністра і Сяну. Найменш, здається, було пересунів в жупі Спиській та Мараморoській, за винятком горішнього бігу Тиси, сьогоднішньої Гуцульщини, яка заселялася постепенно десь від XVII ст.» [ПанНар 16-17].

Те, що «у формуванні сучасного етнічного складу і діалектного ландшафта Закарпаття певну роль зіграли і пізніші переселення більшихчи менших груп українського інодіалектного населення з північних схилів Карпат», підкреслює також Й. О. Дзендзелівський [ДзеВре 2]. Після аналізу великого фактичного матеріалу він доходить висновку, що «верховинські говори – це говори пізнішої формації, які склалися під значним впливом бойківських говорів, тобто говорів, основним масивом яких є південна Львівщина» [ДзеВре 8]. Предки гуцулів, за цими даними, переселилися на Закарпаття з Надвірнянського та Коломийського районів Івано.Франківської області [ДзеВре 8]. До Й. О. Дзендзелівського цю думку відстоював також І. А. Панькевич, за словами якого гуцули – це наймолодша частина в Мараморощі, яка прийшла туди з північних частин Карпат, а саме з Покуття та Буковини. Цим він пояснює й те, що румунські сліди в лексиці та фонетиці гуцульських говорів набагато істотніші, ніж у мові стародавнього населення Закарпаття, що живе уздовж Тиси від Мараморoша аж до колишнього Крайнянського воєводства, що коло Мукачова [ПанГов 24].

Та найбільше матеріалів, які розкривають напрями і інтенсивність переселень із Галичини на Закарпаття, опублікував О. Петров у праці Sborník Fr. Peštyho «Helység névtára – Seznam osád v Uhrách z r. 1864-65». Праця становить солідне джерело історико-демографічного характеру про людність у населених пунктах Закарпаття та Словаччини станом на 1864-1865 роки. На підставі даних, зібраних угорським істориком Фр. Пешті, О. Петров указує на давність людності в різних населених пунктах, чітко розмежовуючи при цьому автохтонів та пришельців із Галичини. У багатьох випадках О. Петров наводить навіть прізвища цих пришельців і вказує при них на те, коли саме і звідки саме прибули їх носії в те чи інше село. Відзначимо, що наші антропонімні дані загалом підтверджують висновки О. Петрова.

Можна погодитися і з висновком Л. Деже про роль галичан у заселенні Закарпаття: «Хоч закарпатське населення вербувалося з різних країв, усе-таки більшість його становила ті, що походили з прилеглих до Закарпаття чи близьких областей. Історичні факти говорять про те, що Галичина була одним із головних джерел заселення Закарпаття через близькість та надмірну експлуатацію населення» [Деже 64]. У XIX ст. з Галичини на Закарпаття переселяється багато євреїв.

Рух населення з півночі на південь відбувався і в межах самого Закарпаття. Переконливим доказом цього можуть бути сучасні відтопонімні прізвища на півдні області, які походять від топонімів Верховини. Цей процес можна і хронологізувати, якщо врахувати, з якого саме часу такі прізвища фіксуються на півдні Закарпаття. У XVI ст. такими антропонімами, що походять від верховинських топонімів, на півдні Закарпаття є прізвища:

Breznezky [UetC 53-14], *Duszinai, Kalniczi* [UetC 97-29], *Repenyi* [Bélay 152], *Zwalawzki* [UetC 53-15], а у XVII-XVIII сторіччях прізвища *Ростоцкій* [ПаПо-2 20], *Скотарска* [ГаМар 186], *Vereckei* [Szabó 278, 375, 416], *Vistyanszky* [UetC 88-59], *Kereczkei* [Szabó 423, 445, 458], *Krainai* [Szabó 394], *Paszicz*ki [Szabó 482], *Roszticzki* [Szabó 459], *Szinaver* [Bélay 205], *Szusanczki* [LehBer 649], *Turianin* [Szabó 276], *Turanicza* [Dezsó 54], *Thuránszky* [LehBer 70] та ін.

Переселення з півночі на південь, тобто на врожайніші землі, було характерним для всіх комітатів Закарпаття, а для такого низинного комітату, як Угоча, особливо. За підрахунками Сабо, який територіальне походження мешканців Угочі встановлює на підставі відтопонімних прізвищ, серед прізвищ 1565-1775 років, крім трьох прізвищ, які вказують на Ужанщину і двох, що вказують на Сатмар, усі відтопонімні прізвища Угочі походять від топонімів Березького та Мараморoського комітатів. Причому переселенці з Березького комітату приходили в Угоцький комітат головним чином із півдня Крайни, значно менше – із району Сваляви і зовсім мало з району Верецьок [Szabó 241]. Згідно з Л. Деже, вихідці з Мараморoша приходили до Угочі тільки з південно-західних, тобто з найближчих сіл цього комітату [Деже 88].

Нарешті вкажемо й на те, що переселення української людності на південь не зупинялося на кордонах національностей, а направлялося і на територію, заселену угорцями в комітатах Сатмар, Угоча, Берег, Унг, Земплин, Бігар та ін. (див. [ПеПред 159-169]). З середини XVIII ст., а точніше невдовзі після вигнання турків з Угорщини та укладення Сатмарського миру в 1711 році, починається рух населення з південно-західних районів Закарпаття на Угорську низину, передусім у Бачку [ПанГов 20; Prisp 132-133]).[12]

Але найбільш вдячний матеріал для вивчення цього процесу дають прізвища самих переселенців та їх нащадків, які й понині живуть в угорському середовищі за Тисою в Угорщині. Зіставлення цих прізвищ із прізвищами сучасного чи тогочасного населення Закарпаття не лише підтверджує повну відповідність між прізвищами тих українців, що переселилися на Угорську низину, і тих, що надалі залишилися в географічних межах Закарпаття, але й дає можливість простежити, звідки саме могла прийти та чи інша родина, якщо врахувати традиційний ареал побутування відповідного прізвища на Закарпатті. З неопублікованих матеріалів наведемо декілька прізвищ українців за 1788-1801 роки із сіл Нірбийлтек та Пенийслек, що знаходиться в Нірбаторському районі Саболч-Сатмарської області Угорщини.

Село Нірбийлтек: *Богданъ, Боднаръ, Брадачъ, Булатко, Байда, Вайнагъ, Гнатко, Грѣцакь, Гриць, Ґонак, Гелетей, Гудакъ, Данко, Дѣякь, Дутко, Дудикъ, Звикань, Коваль, Конюхарь, Куруцъ, Лазаръ, Лукачъ, Марко, Марґітай, Микулка, Митрик, Мудра, Новакъ, Паукъ, Приставшъ, Прокопъ, Пушкашъ, Савко, Сакаль, Семакъ, Сѣдунъ, Старець, Стойка, Тканко, Шестакъ, Юрась, Юрашикъ.*

Село Пенийслек: *Бомбушкарь, Гриньо, Гудакъ, Горнякъ, Колесарь, Кондарь, Кривач, Лемакъ, Легкий, Малета, Микита, Микула, Мясарь, Орбан, Орос, Панько, Прокопъ, Стойка, Турокъ, Федько, Хома, Чередарь, Щока.*

Другий важливий міграційний напрям на Закарпатті – це напрям південь – північ. Для того, щоб зрозуміти суть цього руху, передусім треба нагадати, що найдавніші слов'янські поселення на Закарпатті – це поселення південні, низинні, але ні в якому разі не гірські. Передгір'я і гірське пасмо на Закарпатті були заселені лише з часом, і заселення їх відбувалося великою мірою за рахунок того населення, яке з різних причин вимушене було переселятися на північ у гори та ліси. О. Л. Петров з цього приводу пише: «як і в інших країнах, спочатку в XIII-XIV ст. було колонізовано руським елементом лише передгір'я та низинні, ширші долини рік; лише пізніше населення стало проникати в глибину гір, лісисті ж межиріччя заселено ще пізніше, головним чином у XVI-XVIII і навіть у XIX ст., переважно шляхом приведення колоністів «князями», «шолтисами» [ПеДрев 71]. Те ж саме підтверджує також В. Бийлаї, за словами якого заселення долин річок Тиси, Тереблі, Тересви, Ріки та інших почалося знизу, а тоді вже проходило далі в напрямі до верхів'їв річок [Bélay 83].

Павло ЧУЧКА.
Уривки з книги «Антропонімія Закарпаття», Ужгород, 2008.

---

[11] Привертає увагу те, що прізвище Ку́руц та споріднені з ним прізвища Куру́ца, Куру́цик (первісне значення угорського апелятива куруц – «хрестоносець») у наш час належить до найпопулярніших на Закарпатті. Воно побутує в усіх районах області, крім Вб, Вл, Пр та Рх. Прізвище Ла́банц (так називали австрійських солдат, які виступали проти куруців) відоме було лише в одному селі на Перечинщині (Лікіцари).

[12] О. Петров присвячує цьому питанню спеціальний розділ праці «Когда возникли русские поселения на угорской «Дольной земле?» [ПеПред 150–181], у якому наводить багато конкретних даних про це переселення.

▲ *Ікони до іконостасу в церкві Різдва Богородиці УКЦ, Кембридж, Онтаріо, 1988 р.*

ЗАСЛУЖЕНА НАГОРОДА

Визначного мистця і талановитого письменника Павла Лопату Конґрес Українців Канади (КУК) відзначив найвищою нагородою – медаллю Т. Г. Шевченка. Відзнака справді почесна, а головно, заслужена. Павло Лопата – уродженець нашого краю. Народився 20.3.1945 року в Калинові на Лабірщині, але все його життя пов'язане з Канадою, де він проживає з 1969 року. Вітаємо Павла Лопату з нагородою і бажаємо творчих успіхів.

Редакція.

Павло Лопата, безперечно, знакова постать в сучасному образотворчому українському мистецтві як за рівнем таланту, так і за тим значенням, яке він займає в пропаґанді сучасного українського живопису. Як багатолітній куратор та адміністративний директор Канадсько-Української Мистецької Фундації (КУМФ), він зорганізував понад 70 виставок мистців з Канади, Америки, України та інших країн. Завдяки його зусиллям в галереї Фундації виставляли свої картини мистці: Марія Стиранка, Галина Новаківська, Мирон Левицький, Леонід Молодожанин, Петро Шостак, Омелян Теліжин, Василь Кондратюк та інші (Канада), Христина Сай, Михайло Дмитренко, Михайло Мороз, Зенон Голубець,

▲ *Павло Лопата.*

Яків Гніздовський та інші (США), Андрій Пікуш, Андрій Антонюк, Дмитро Стецько, Борис Плаксій, Феодосій Гуменюк, Роман Романишин, Василь Лопата та ряд інших мистців (Україна), Омелян Мазурик (Франція)...

Павло Лопата дуже плідний, а отже, працьовитий мистець. Влаштував 37 персональних виставок та брав участь у понад 100 колективних. Він, безперечно, є «останній з могікан», тим живим містком між нині вже згаслими українськими мистцями другої половини минулого століття і мистцями, які працюють в теперішній час. У його мистецьких роботах виразно проявляється не лише Богом даний і важкою працею набутий талант, але й глибокі знання предмета. І чи це виконана ним ікона, чи святкові строї земляків-лемків, чи що інше, але завше впадає в очі правдиве зображення у його мальовилах, до найменших деталей, кольорів і відтінків. Без жодної вигаданої фантазії, чим часто грішать мистці, бодай і талановиті.

Попри високу професійну освіту в Академії образотворчого мистецтва та дизайну (Vysoká škola výtvarných umení) у Братиславі (1966-1968), він отримав диплом комерційного мистецтва в Джорж Браун Коледжі (George Brown College), а також закінчив студії мистецтва в Онтаріо Коледж оф Арт

▲ *Церква Святого Воскресіння, Сіфтон, Манітоба (стиль лемківський) 2010, олія, полотно, 51х61см.*

▲ *Церква Св. Михаїла архангела, 1831, с. Брунари Вижні, район Горлиці, 2011, олія, полотно, 61х51см.*

▲ *Богоматір Неустаючої Помочі, 2016, дерево, полотно, яєчна темпера, 24кт золото, 40,5х50,5 см.*

(Ontario College of Art, 1986), Торонто.

Досконало оволодів рисунок олівцем та техніку яєчної темпери, акриліку та олії. Тематика різна: портрети, лемківські церкви, лінеарно-експресіоністичні картини, ікони, а також твори сюрреалістично-символістичні. Про них та його інші окремі й самобутні твори написали мистецтвознавчі статті такі автори: Адріяна Лисак, Богдан Стебельський, Аріядна Шум, Ольга Седик, Олександр Росінський, Микола Мушинка, Наталя Кравчук, Дарія Даревич, Марта Онуфрів, Галина Костюк, Мирослав Ілюк, Дарія Дяковська, Дзвінка Сагайдак, Каріна Давидова, Володимир Барна та понад 60 інших авторів. Усі зберігаються в архіві самого маляра.

Він є активним і довголітнім членом Української Спілки Образотворчих Мистців (УСОМ). Як письменник Павло Лопата опублікував у різних періодичних виданнях понад 450 статей та рецензій на теми мистецтва, історії та культури. До того переліку належать: «Визначний мистець-графік Юрій Нарбут», («Свобода», 1980), «Олекса Грищенко» («Нотатки з мистецтва», 1983), «Видатний український графік Мирон Левицький» (альманах Видавництва «Гомін України» на 1999 рік»), «Василь Кричевський-молодший»

▲ *Хрещення України, 1988, дерево, полотно, яєчна темпера, 24кт золото, 46х61см.*

(журнал «Образотворче мистецтво», ч. 3, 2001), «Данило Щербаківський – авторитет свого часу» (журнал «Дукля», ч. 2, 2007), «Мистецтво, збагачене Михайлом Бойчуком» (газета «Міст», ч. 24, 2012), «Яків Гніздовський і мистецьке Торонто, пов'язане з ним» («Новий шлях», 29 жовтня 2015), а також 52 статті, присвячені життю і творчості Т. Г. Шевченка. За наведеними вище фактами стоїть велика і важка щоденна праця. Читаючи його талановиті з точки зору художньої вартості статті і нариси про життя згаданих мистців, вчених, вояків.., я досить часто ловив себе на думці, що він робить надзвичайно цінну і вкрай важливу справу – не дає забути тих, хто за життя дуже потрудився на ниві української культури.

На завершення щиро зичу Павлові Лопаті – Мистцю, Письменнику і Невтомному Трудівнику-плугатарю, міцного здоров'я і нових успіхів на ниві української культури і образотворчого мистецтва зокрема.

Василь МАРОЧКІН,
м. Торонто (Канада).

Сторінки минулого (66)

ВЕЛЯТИ – VEĽATY
(окр. Требішов)

Словацьке село Веляти знаходиться в словацько-угорському прикордонні поблизу Михалян і впритул дотикається історичної української етнічної області. Хоч в цьому селі на протязі століть проживало руське населення і зберігало церковнослов'янську мову відправ в місцевій церкві східного обряду, про нього нема згадки в роботі українського вченого Володимира Гнатюка «Русини Пряшівської єпархії і їх говори» (1900). В його роботі воно не зачислене ні до словацьких сіл. В «Географічно-історичному і товарному лексиконі Угорщини» (Geografische-historisches und Produkten Lexikon von Ungarn) Яна Матея Корабинського, який вийшов у 1786 році, це село на 823 сторінці зазначене як Welejthe, Welatin з тим, що в ньому переважає населення римо-католицького віросповідання.

Перша письмова згадка пов'язана з 1220 роком. Первісна назва Villa Velchea в історичному розвитку пройшла змінами: Velethe (1417), Welatin (1786), Veľaty і Velatin (1720). Сучасна назва села безперервно вживається від 1927 року.

Руйнацію села історики пов'язують з турецькою навалою, в результаті чого в 1566 році була спустошена більша частина села. Жителі втікали перед турками і багато з них вже не повернулися назад.

Наслідки епідемії чуми (morovej epidémie) 1663 року дійшли до Велят, вимерло майже все село. На зламі 17-18 століть через епідемію чуми та повстання проти Габсбургів Веляти повністю обезлюднились. Залишалися незаселеними, ймовірно, до 1712 року, коли сюди поруч з словаками почала прибувати українська етнічна група – русини.

Присутність у Велятах української людності – русинів історики пояснюють так, що у 18 ст. село було колонізоване словаками і русинами – «Rozvoj obce v 18. storočí významne ovplyvnila slovenská a ruthénska kolonizácia». На основі цього джерела можна було б судити, що доти тут проживала інша людність, ніж словаки та русини. У зв'язку з русинами історики зазначають, що ця людність прибувала сюди з північно-східних районів Угорщини (Словаччини) і поселялась в облишених поселеннях центрального Земплина – «do opustených usadlostí stredného Zemplína sa sťahovalo obyvateľstvo severovýchodných častí Uhorska (Slovenska)». Історики зазначають, що русини були віруючими східного обряду і з їх прибуттям сюди раптом зросла кількість населення. І так в 1767 році у Велятах вже було 54 господарств і 418 жителів.

Проте від асиміляційних процесів в середовищі місцевих русинів не змогла зберегти ні місцева церква східного обряду Успіння Пресвятої Богородиці (1820), яка була побудована скоріше за римо-католицький костол, який будували в 1867 – 1870 роках. Церкву було відремонтовано наприкінці XIX ст. і в 1933 році. В інтер'єрі домінує іконостас 1934 року роботи місцевого різьбяра Антона Гефлера.

Як ми вже згадали, процес асиміляції місцевих русинів пішов на користь словацького населення. Про це свідчать дані останніх переписів населення 2011 і 2021 років.

Із загальної кількості 845 жителів в 2011 році у Велятах римо-католиків нараховувалось 457, греко-католиків 260, православних 8, без віросповідання 55. Домінували жителі словацької національності – 794, угорців 5, у 22 жителів не була встановлена національна приналежність. У 2021 р. у Велятах проживало 823 жителів, з них 391 римо-католик, 253 греко-католиків, 6 православних. Статистика фіксує також незначну кількість людей іншого віросповідання. Жителів словацької національності в сучасному є 770, угорської 3, української 1. Аж в 41 жителя не встановлена національна приналежність.

-мі-

У Раді Європи погодилися, що в Росії існує терористичний режим

За резолюцію проголосували 99 членів ПАРЄ зі 100, утримався лише турецький депутат від Республіканської народної партії.

Парламентська асамблея Ради Європи (ПАРЄ) у четвер, 13 жовтня 2022 р. переважною більшістю голосів схвалила резолюцію, яка закликає європейські країни «оголосити нинішній російський режим терористичним». Про це повідомляє новинний портал CNN.

«Продовжуване використання російськими військовими зброї далекого радіусу дії для ударів по містах по всій Україні спричинило масові руйнування та загибель людей», – йдеться в резолюції, додаючи, що цими невибірковими атаками Росія хоче просувати свій терористичний план, придушити волю українців. чинити опір і захищати свою країну, і хоче завдати якомога більше шкоди цивільному населенню. Резолюція також закликає Росію «повністю і безумовно» вивести свої окупаційні війська.

sita

Турул – угорський символ

У замку «Паланок» у Мукачеві замість статуї турула, містичного птаха, який є угорським національним символом, встановлять тризуб. Відповідне рішення у четвер, 13 жовтня, прийняв виконавчий комітет Мукачівської міської ради. У прес-службі мерії ZAXID.NET уточнили, що терміни робіт з демонтажу турула та встановлення герба України визначатиме підрядник.

Про рішення встановити у замку герб України повідомила прес-служба Мукачівської міськради. «Рішення про встановлення на території Мукачівського історичного музею, на замку «Паланок», малого Державного Герба України схвалено виконавчим комітетом міської ради. Музею доручено провести демонтаж з бастіону «Паланку» турула. На постаменті буде встановлено малий Державний Герб України – тризуб», – йдеться у повідомленні.

Між тим надійшла інформація, що угорський символ було демонтовано вже в суботу, 15.10.2022 р.

https://zaxid.net/news/

Казанський день, Казанська Божа мати (4 листопада). Остаточна межа переходу від осені до зими – міцно сковується земля, а відтак «морозцям дорогу вказує».

Якщо цього дня небо заплаче, то слідом за дощем прийде зима.

Якова (5). Якщо піде град або снігова крупа, то на Мотрону (22) наступить справжня зима.

Народний прогностик
ЛИСТОПАД

Дмитра, Змитра (8). Жіноче свято. Проте з Дмитром пов'язані завершальні обряди тваринників. З цього дня свійських тварин уже не вигонили на пасовиська. Господарі остаточно розраховувалися з пастухами, а останні врочисто святкували завершення сезону.

До Дмитра ще дозволялося засилати сватів, а після цього починалися запусти (заговини), а тому закінчувались і весілля.

До Дмитра дівка хитра, а після ще хитріша; ...а по Дмитрі–лавку витри.

Якщо до Дмитра дощ, то на Введення (4.12) снігу буде по коліна.

Параскеви-П'ятниці, Параски (10). В цей день святкують лише жінки – не прядуть, не шиють, не золять і не розчісують волосся.

Якщо день сонячний, то чекай теплої зими, хмарно – всередині грудня будуть сильні морози.

Кузьми і Дем'яна (14). День зустрічі зими (так звані курячі іменини). Адже за старим стилем це початок листопада.

Кузьма і Дем'ян вважалися захисниками людей і тварин од укусів змій та інших гадів.

Павла (19). З ним пов'язують льодостав – замерзання річок і озер.

Йде сніг – чекай сніжну й добру для озимини зиму.

Феодора (20). Зима сідає на покуть.

Феодор сидить і землю студить.

З Феодора-Студита стає холодно й сердито.

Якщо відлига – чекай морозів.

Михайла (21). Михайло неодмінно має сповістити про зиму, бо «приїжджає на білому коні». На Закарпатті останню суботу перед Михайлом називають «задушною». Жінки беруть до церкви по чотири калачі і відправляють службу по небіжчиках. Три калачі віддають попові і дякові, а один приносять додому і, розламавши, пригощають усіх членів родини.

Після Михайла закінчувалися весілля. За цим днем завбачували і весну.

Мотрони (22). Вже має бути покритою снігом земля.

Пилипа, заговини, запусти на Пилипівку (27). У цей вечір, напередодні пилипівського посту, готують смачну обрядову вечерю; борщ, локшину, пиріжки, вареники, смажать м'ясо, зокрема птицю. За звичаєм, до батьків приходять вечеряти дочки із зятями, котрі недавно побралися, а також запрошують кумів та одиноких сельчан. Залишки од вечері відносили бідним людям.

Пилипівський піст, Пилипівка (28). Якщо в цей день лежить сніг, то долежиться до повені.

У Пилипівку день до обіду.

Матвія, Симеона-Юди (29). Остаточно замерзає земля.

На Симеона-Юди кінь боїться груди.

«Місяцелік».

З ТРАДИЦІЙНОЇ ВЕСІЛЬНОЇ ОБРЯДОВОСТІ ПРЯШІВЩИНИ (2)

Ще до першої половини XX століття в наших селах плели три весільні вінки, до того ж два з них були призначені до шлюбу, а третій до ритуального миття в поточній воді. Ним обвивали горнятко з водою, з якою молода обливала весільних гостей, щоб були здоровими. Перший дружба прикріплював шлюбний барвінковий вінець на весільний топірець – *чекан* і після занурення в річкову воду тримав його над долонями молодої пари, які вмивалися краплями води, що стікала з вінка. Крім забезпечення здоров'я, цей ритуальний акт символізував нерозривний зв'язок молодої шлюбної пари. Поширеним було вплітання у весільний барвінковий вінок зубок часнику, як охоронний засіб для молодої пари. Для забезпечення вічного кохання натирали листки барвінку медом. Ці магічні дії охоплені в одній старовинній пісні із Стащина: *Наш любий няньочку, просиме тя до столочку, маленько послужити, барвінок ізложити. Дай нам, мамочко, іголку, ай ниточку тонку, пришивати часночок Янкові за віночок. Дай нам, мамко, медочок помастити віночок.* Плетіння барвінкових вінків супроводжувалося журливими піснями, в яких оспівується прощання молодої з дівоцтвом.

На Свидниччині ще в 20-х роках XX ст. побутував надзвичайно архаїчний звичай, коли молода вдягалась, стоячи на білій простертій на підлозі плахті, причому на кожному розі були покладені обрядові весільні хліби *підпалки* із запаленими свічками. Все це мало забезпечити багатство в майбутньому подружньому житті й охоронити її від усього злого. Найважливішою ознакою жениха була *покрейда, покрийда, бокрейда*. Для неї конче потрібна була трьохвістова гілочка із солодкої яблуні, оздоблена гусячим пір'ям. В Старинській долині молода приносила *во три вершки покрейду* на тарілці разом з горіхами, хлібом та грошима. Крім

▲ *Весільна процесія. попереду заставник із затавою, Шапинець 1932.*

штучних квіточок, *покрийда,* яку молода пришивала молодому за капелюх, складалася ще й з барвінка та кольорових пантликів. Прикрашений таким способом капелюх поклав на голову молодому батько нареченої. Молода обвивала жениха найкращим вишиваним рушником, який був дальшим невід'ємним атрибутом весільних ритуальних дій.

В українському весільному обряді, в тому числі й на Пряшівщині, рушникові надавалася велика вага, він мав занадто багатшу символіку та декоративну різновидність. Наприклад, при благословенні молоді стояли навколішки на простертому вишиваному рушнику, ту саму функцію виконував рушник в часі церковного шлюбу. Рушником, на якому молоді вінчалися, втиралися молоді в поточній воді, з тим же самим рушником молода била дівчат в хаті молодого, щоб скоріше виходили заміж і в часі весілля рушник висів на найвиднішому почесному місці між вікнами. Рушники старостів відрізнялися від дружбівських рушників способом означення – староста обмотував рушником пояс, дружбове – крізь груди, поодиноко весільні рушники відрізнялися навіть кольором. Так, наприклад, на Спиші староста та свати були перев'язані домотканими білими рушниками з червоними смужками, а дружбове навпаки – з червоними рушниками з білими смужками.

Застава – весільний атрибут, відомий на Бардіївщині, Свидниччині, Лабірщині та Снинщині. Це була здебільшого метрова жердина, до якої свашки прив'язували різнокольорові квітчасті хустини з торічками (*шили заставу*), до них докладували ще 2 – 3 рушники. Верх *застави* з ганчірковою голівкою, заквітчали зеленим барвінком. *Заставу* ніс *заставник* на чолі весільної процесії дорогою до нареченої та до шлюбу, пішки або возі, санях, навіть влітку, дбаючи про те, щоб її ніхто не вкрав, бо мусив би за неї заплатити. В часі весілля *застава* стояла в куті приміщення. Походження *застави,* напевно, бере свій початок з архаїчного звичаю сповіщати про незайманість, невинність молодої до першої шлюбної ночі вивішуванням весільної сорочки або плахти.

Копія відома на Спиші та Старолюбовнянщині. В с. Якуб'яни її виготовляли із палиці, до якої прив'язували два фартухи: білий та темно-синій з вибійки. Таким чином, нагадували молодій шлюбній парі, що в їхньому спільному подальшому житті їх чекатимуть світлі та темні дні.

Йосиф ВАРХОЛ.
Фотоархів СНМ-МУК в Свиднику.

Календар

1.11.1947 р. – помер Мукачівський греко-католицький єпископ Теодор-Юрій Ромжа (75). Народився 14.4.1911 р.

2.11.1942 р. – народився в Габурі Меджилабірського округу монументаліст, медальєр, скульптор Михайло Сухий (80). Помер 5.3.1983 р. в Пряшеві.

3.11.1937 р. – помер український літературознавець, аналітичний критик, полеміст Микола Зеров (85). Народився 26.4.1890 р.

3.11.1937 р. – народилася у Видрані Меджилабірського округу вчителька, культурно-освітня працівниця Меланія Герман (85).

3.11. 1937 р. – один із днів масових розстрілів видатних представників української інтелігенції в урочищі Сандармох у Карелії. В ці дні вбиті Марко Вороний, Микола Зеров, Мирослав Ірчан, Микола Куліш, Степан Рудницький, Павло Филипович, Володимир Чехівський, Юліан Шпол та ін.

3.11.1987 р. – помер народний художник України Андрій Коцка (35). Народився 23.5.1911 р. в Ужгороді.

5.11. 1767 р. – помер Мукачівський єпископ Михаїл Мануїл Ольшавський (255).

Він почав боротьбу за унезалежнення своєї єпархії від угорських егерських римо-католицьких архієпископів, заснував богословську школу у Мукачеві (1744). М. Ольшавський – автор полемічної брошури про з'єднання східної і західної церкви, виданої у Почаєві 1769 («Слово о святом между восточной и западной Церковію соєдиненіи»); видав «Начало писмен дѣтем к наставленію на латинськом языцѣ» (1746).

7.11.1912 р. – народилася на Тернопільщині довгорічна вчителька народних шкіл на Пряшівщині Ярослава Поповець (110). Померла 28.8.1998 р. в Пряшеві.

9.11.1872 р. – народився український письменник Богдан Лепкий (150). Помер 1941 р. в Кракові.

11.11.1712 р. – народився словацький поет Гуґолін Ґавлович (310). Помер 4.6.1787 р.

11.11.1972 р. – помер народний поет Іван Жак (50). Народився 27.4.1896 р. у Вапенику Свидницького округу.

12.11.1982 р. – помер довгорічний редактор газети «Нове життя» Степан Ґавула (40). Народився 19.6.1918 р. в Чабинах Меджилабірського округу.

14.11.1912 р. – народився в Обухові на Київщині видатний український поет Андрій Малишко (110). Помер 17.2.1970 р.

14.11.1732 р . – народився в Бенятині Собранецького округу церковний та культурний діяч, публіцист, просвітитель Андрій Бачинський (290). Помер 19.12.1809 р. в Ужгороді.

14.11.1942 р. – помер учитель і культурно-освітній діяч Лабірщини Михайло Матис (80). Народився 14.10.1913 р. в Миклушівцях Пряшівського округу.

15.11. 1887 р. – народився чеський перекладач, популяризатор української літератури в Чехії Рудольф Гулка (Rudolf Hůlka) (135). Помер 18.9.1961 р.

15.11. 1932 р. – народився в Пчолиному Снинського округу інженер-конструктор Михайло Миндош (90). Помер 8.1.2002 р.

16.11.1952 р. – померла українська співачка Соломія Крушельницька (70). Народилася 23.9.1872 р.

16.-19.11. 1967 р. – відбувся І світовий Конґрес вільних українців у Нью-Йорку (тепер Світовий Конґрес Українців) (55). СКУ об'єднує 20 млн українців у 133 країнах світу.

18.11.1852 р. – народився чеський художник Міколаш Алеш (170). Помер 10.7.1913 р.

20.11.1912 р. – народився закарпатський фольклорист Михайло Попадич (110). Помер 14.12.1972 р.

23.11.1857 р. – народився в Штефурові Свидницького округу письменник, публіцист, лексикограф Емілій Кубек (165). Помер 17.7.1940 р. в США.

25.11.1942 р. – народився у Нижньому Верлиху Свидницького округу педагог, культурно-освітній діяч, голова Регіональної ради СРУСР в Бардієві Микола Деніс (80).

25.11.1947 р. – помер громадський діяч Петро Жидовський (75). Народився 6.6.1890 р. в Шариському Ястраб'ї Старолюбовнянського округу.

26.11.1702 р. – польська шляхта закатувала поета, громадського діяча, учасника козацьких повстань Данила Братковського (320).

30.11.1872 р. – народився в Порубці Гуменського округу священник і педагог Костянтин Запотоцький (150).

В Кошицях (вул. Главна, 11) до ваших послуг
Zdravotnícke potreby
Gabriela Hajtášová M-SHOP

Бюст Олександра Духновича

В ареалі Основної школи (вул. Духновича) в Меджилабірцях 8 вересня 2022 р. було відкрито погруддя Олександра Духновича роботи академічного скульптора Юрая Чутека (Juraj Čutek, нар. 28.2.1957, Жиліна) за проєктом скульпторки Олени Мандич (26.9.1902 – 12.3.1975).

У відкритті скульптури взяли приматор Владислав Вишньовський з працівниками Міського уряду, вчителі та учні школи.

-р-

NOVE ŽYTŤA
KULT MINOR
Vydáva Zväz Rusínov-Ukrajincov SR, IČO 00 177 725. Ročník 72. Šéfredaktor Miroslav Iljuk. Adresa redakcie: Janka Borodáča 5, 081 08 Prešov. Tel. 051/7733 707, e-mail: novezytta@nextra.sk. Náklad: 500 ks. Ročné predplatné 10,40 €. Štvrťročné predplatné 2,60 €. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty, alebo e-mail: predplatne@slposta.sk. Objednávky do zahraničia vybavuje: Slovenská pošta, a.s.. Stredisko predplatného tlače. Uzbecká 4, P. O. Box 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk. Počítačová sadzba NITECH s.r.o., Prešov, Tlačí Grafotlač, Prešov. Ev. číslo EV 3301/09. Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín.

НОВЕ ЖИТТЯ
Видає Союз русинів-українців СР. Рік видання 72. Головний редактор Мирослав Ілюк. Адреса редакції та адміністрації: 081 08 Пряшів, Янка Бородача, 5. Телефон 051/7733 707, e-mail: novezytta@nextra.sk. Рукописи і фотографії повертаються на просьбу автора. Редакція залишає за собою право скорочувати статті. Статті, підписані авторами, висловлюють їх власні погляди і не обов'язково збігаються з поглядами редакції.